

Prof. dr hab. Edyta Gruszczyk-Kolczyńska
Ul. Biały Kamień 1 m.72
02-593 Warszawa
edyta.g.k@gmail.com

Recenzja rozprawy doktorskiej
Marii Magdaleny Stec
**„Zastosowanie metody Wideotreningu Komunikacji w usprawnianiu
porozumiewania się rodziców z dziećmi o zaburzonem rozwoju”**
napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja Twardowskiego

W mojej ocenie problemy omawiane w recenzowanej rozprawie doktorskiej Pani Marii Magdaleny Stec są atrakcyjne naukowo i społecznie ważne. Rozprawa została wzorowo napisana pod względem metodologicznym i merytorycznym. Dotyczy to przyjętych ram merytorycznych, zrealizowanego programu badań i prezentacji wyników, ich interpretacji oraz wniosków. Składam więc Doktorantce i jej Promotorowi wyrazy uznania, a uzasadnienie wysokiej oceny przedstawię w recenzji.

Ocena formalnej konstrukcji tekstu doktoratu

Recenzowana rozprawa została opracowana według reguł klasycznych dla prac naukowych. Zaczyna się od wstępu (2 strony) zawierającym motywy podjęcia badań i najważniejsze informacje dotyczące zrealizowanego projektu badawczego. W trzech następnych rozdziałach (łącznie 90 stron) podana jest wykładnia teoriopoznawczych przesłanek, którymi Doktorantka kierowała się konstruując program badawczy oraz interpretując wyniki badań.

Czwarty rozdział ma charakter metodologiczny i zawiera precyzyjnie określony przedmiot i cele badań, hipotezy oraz badane zmienne i wskaźniki, prezentację stosowanych metod badawczych oraz opis przebiegu badań (łącznie 18 stron). W obszernym rozdziale piątym (66 stron tekstu, z licznymi tabelami i schematami graficznymi) znajdują się wyniki badań przedstawione w następującej kolejności:

- zmiany w porozumiewaniu się rodziców z dziećmi w następstwie zastosowania metody *Wideotreningu Komunikacji*;
- oceny rodziców dotyczące metody *Wideotreningu Komunikacji*;
- dyskusja wartości naukowej wyników badań;
- wnioski dla praktyki pedagogicznej.

Całość rozprawy uzupełnia bogata bibliografia (35 stron), wykaz tabel i rysunków oraz aneks z narzędziami badawczymi.

Ponadto rozprawa doktorska Pani Marii Magdaleny Stec napisana jest w dobrym, akademickim stylu: trafnie sformułowany tytuł rozprawy, przejrzysty spis treści z czytelnie zatytułowanymi rozdziałami i podrozdziałami (mam tylko pewne zastrzeżenia odnośnie tytułu rozdziału czwartego). Zawarte w nich treści wyczerpująco wyjaśniają problemy zapowiedziane w tytułach rozdziałów, a także świadczą o imponującej wiedzy psychologicznej i pedagogicznej Autorki.

Na szczególne wyróżnienie zasługuje sposób, w jaki Autorka powołuje się na ustalenia autorytetów: fragmenty wypowiedzi - które z uzasadnionych powodów uznała za szczególnie ważne - przytacza wyróżnioną czcionką i opatruje osobistymi, trafnymi komentarzami. Dzięki temu rozprawę czyta się z rosnącym zainteresowaniem.

Wysoko oceniam konstrukcję programu badań oraz sposób przedstawiania wyników badań, wraz z ich interpretacją. Chwałę też Autorkę za dyskusję naukową, w której konfrontuje swoje osiągnięcia badawcze ze stanem obecnej wiedzy pedagogicznej i psychologicznej. Jest to dobre wprowadzenie do prezentacji odważnych i trafnych wniosków dla praktyki pedagogicznej.

Wszystko to sprawia, że rozprawa doktorska Pani Marii Magdaleny Stec znacznie przekracza wymagania stawiane doktoratom.

Ocena zawartości merytorycznej kolejnych rozdziałów recenzowanej rozprawy doktorskiej

W rozdziale *Rola komunikowania się w procesie rozwoju małego dziecka* Autorka wydzieliła 3 podrozdziały. W pierwszym i drugim omawia proces komunikowania małych dzieci i dorosłych oraz koncepcje rozwoju małych dzieci z uwzględnieniem roli komunikacji. Korzysta tu głównie z rozpraw anglojęzycznych opublikowanych w ostatnim dwudziestolecu. Jest to uzasadnione, gdyż z mojego rozeznania wynika, że w tym czasie nie publikowano w Polsce rozpraw zawierających wyniki poważniejszych badań rozwoju psychoruchowego dzieci, a już z pewnością nie zajmowano się naukowo porozumiewaniem się z niemowlakami i małymi dziećmi.

Chociaż wysoko oceniam treści zawarte w tych dwóch podrozdziałach, proszę Doktorantkę aby zechciała wypowiedzieć się odnośnie różnic kulturowych we wczesnym kształtowaniu emocjonalnych relacji pomiędzy rodzicami i małutkimi dziećmi.

Swego czasu dane mi było - w ramach stażów naukowych - obserwować rodziców troskliwie zajmujących się swoimi dziećmi. Zauważyłam wówczas znaczące różnice emocjonalne w kształtowaniu wzajemnego przywiązania dzieci i dorosłych. Najkrócej mówiąc:

- ✓ rosyjscy rodzice w kontaktach z maleństwami manifestowali nadmierne ciepło – tak mi się wówczas wydawało – w mimice i spojrzeniu, w gestach i dotyku. Opowiadali też o radości sypiania z przytulonym do siebie maleństwem;

- ✓ niemieccy rodzice, chociaż równie troskliwie zajmowali się małym dzieckiem, byli oszczędniejsi w emocjach kontaktując się z nim. Skupiali się na należytej pielęgnacji i diecie maleństwa, skrupulatnie przestrzegali też ram czasowych przeznaczonego na jego sen, kładąc je do snu w dziecięcym łóżeczku.

Nieco później znalazłam potwierdzenie odmienności kulturowej w kształtowaniu emocjonalnych związków między dorosłymi i dziećmi w książce Urie Bronfenbrennera *Dwa światy wychowania – USA i ZSRR* (Warszawa 1988). Zafascynowały mnie opisane tam konsekwencje sposobów kształtowania emocjonalnych związków w relacjach *dorośli i dzieci* w wyborach życiowych młodych ludzi.

Dodam, że zasygnalizowany problem wykracza znacznie poza program badań zrealizowanych w recenzowanej rozprawie, mimo to proszę Autorkę o przedstawienie swoich przemyśleń.

W ostatniej części rozdziału pierwszego Autorka przedstawia specyfikę komunikacji rodziców z dzieckiem o zaburzonym rozwoju. Skupia się na wpływie zaburzeń rozwojowych u małego dziecka na sposób, w jakim rodzice komunikują się z nim i jak kształtują wzajemne przywiązanie. Autorka omawia te problemy z uwzględnieniem czasu w skomplikowanym procesie wychowania niepełnosprawnego dziecka. Dzięki temu mogła uchwycić ciąg i spójność wydarzeń:

- ✓ od oczekiwania rodziców na zdrowe dziecko, traumę zawiedzionych nadziei i uświadamianie sobie trudów wychowywania dziecka niepełnosprawnego;
- ✓ poprzez konieczność przeorganizowania funkcjonowania rodziny i stopniowego wdrożenia domowników do nowych i trudnych obowiązków oraz stopniowe uczenie się odczuwania radości nawet z drobnych sukcesów we wspomaganiu rozwoju swojego dziecka;
- ✓ po obniżeniu jakości życia rodziny w wymiarze codziennym, rezygnowania z ambitnych planów życiowych i znalezienia nowego, dotąd nieznanego sposobu bycia rodzicem niepełnosprawnego dziecka.

W tej części tego rozdziału Autorka powołuje się – i słusznie - na ustalenia polskich pedagogów specjalnych. Wszak w programie badań zajmuje się zastosowaniem metody *Widiotreningu Komunikacji* w usprawnianiu porozumiewania się rodziców z dziećmi w polskiej kulturze pedagogicznej. W tym podrozdziale Autorka wykazała się nie tylko imponującym odczytaniem, lecz także umiejętnością łączenia tzw. wiedzy podręcznikowej z osobistymi doświadczeniami i przemyśleniami kształtowanymi w kontaktach z rodzicami dzieci o zaburzonym rozwoju i rodzeństwem tych dzieci.

Rozdział drugi *Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka o zaburzonym rozwoju w środowisku rodzinnym* składa się dwóch merytorycznie powiązanych części. W pierwszej Autorka omawia *Podstawy współczesnego rozumienia wczesnego wspomagania rozwoju dziecka o zaburzonym rozwoju*, w drugiej prezentuje *Ekologiczno-systemowy paradygmat*

wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka. Treści zawarte w tych podrozdziałach zostały dobrane – zdaniem Autorki rozprawy - tak, aby uzasadnić miejsce *metody Wideotreningu Komunikacji* w realizowanych badaniach. Zamierzenie to zostało z nawiązką osiągnięte. Omawiając zakresy pojęć *wczesna interwencja i wczesne wspomaganie rozwoju*:

- ukazuje zmiany w rozumieniu tych pojęć spowodowane wynikami badań nad rozwojem człowieka mózgu;
- uwzględnia też zmiany w poglądach na istotę rozwoju psychoruchowego, pod wpływem doświadczeń w zakresie wspomagania dzieci w kolejnych stadiach i okresach rozwojowych.

Tę część rozważań Autorka kończy przedstawieniem *zmodyfikowanej piramidy rozwoju osób z zaburzeniami rozwoju*, podkreślając rolę wymienionych tam elementów w podejmowaniu i realizowaniu działań z intencją wspomagania rozwoju dzieci w kolejnych okresach rozwojowych.

Następnie prezentuje *społeczny model zdrowia i niepełnosprawności, oraz ekologiczno-systemowy paradygmat wczesnego wspomagania rozwoju dziecka* a także atrakcyjny społecznie i naukowo *model wczesnego wspomagania rozwoju dziecka w środowisku rodzinnym skoncentrowanego na interakcjach rodzice–dziecko z niepełnosprawnością* autorstwa Andrzeja Twardowskiego. Omawia też wynikające z tych modeli zasady udzielania pomocy rodzinie we wczesnym wspomaganiu rozwoju dziecka.

Wyjaśnienia zawarte w tym i poprzednim rozdziale zyskały na czytelności dzięki tabelom, w których Autorka zestawia ważniejsze ustalenia oraz ukazuje w sposób graficzny relację pomiędzy nimi. Taki sposób omawiania problemów świadczy o znakomitym rozeznaniu Autorki w obszarze prezentowanej wiedzy.

Treści zawarte w rozdziale *Metoda Wideotreningu Komunikacji* pełnią szczególną rolę w recenzowanej rozprawie doktorskiej. Wszak wiodącym celem tego projektu badawczego jest określenie zmian, jakie zachodzą w komunikowaniu się rodziców i dzieci o zaburzonym rozwoju w wyniku zastosowania tej metody. Ponieważ w Polsce nie prowadzono badań rozpatrujących tę zależność, Autorka uznała za stosowne omówić:

- ✓ historię metody *Wideotreningu Komunikacji*, z uwzględnieniem polskich doświadczeń stosowaniu tej metody, poczynając od 1995 roku;
- ✓ teoretyczne podstawy metody *Wideotreningu Komunikacji*, w tym interpersonalną teorię komunikacji i trafnie wybrane teorie uczenia się;
- ✓ zastosowanie metody *Wideotreningu Komunikacji*: szkolenie trenerskie i ramy organizacyjne i przebieg treningu w jej stosowaniu, a także plan pomocy rodzinie z uwzględnieniem tej metody;
- ✓ wnioski z nielicznych badań nad stosowaniem metody *Wideotreningu Komunikacji* w poradnictwie rodzinnym.

Tak skonstruowany rozdział – podobnie, jak poprzednie dwa rozdziały – jest merytorycznym wprowadzeniem do programu badawczego. Dodam, że studiując zawarte w nim treści znacznie wzbogaciłam swoją wiedzę, chociaż nieźle orientuję się w *metodzie Wideotreningu Komunikacji*.

Rozdział czwarty *Metodologiczne założenia badań własnych* zawiera szczegółowo i poprawnie opracowany program badań. Ponieważ - w moim rozumieniu - metodologiczne założenia wyznaczają strategię programu badań, można go było zatytułować *Metodologiczne założenia i program badań własnych*. Tym bardziej, że Autorka na początku tego rozdziału (na s.111 rozprawy) zapowiada, że omówi w nim: przedmiot i cele badań, problemy i hipotezy wraz ze zmiennymi i wskaźnikami, stosowane metody badań, charakterystykę badanych osób i opis przebiegu tak zarysowanego programu badań.

Przejdźmy do oceny zawartości tego rozdziału. Omawiając *Przedmiot i cele badań* Autorka przedstawia ustalenia terminologiczne: osobno przydatne w ustalenia przedmiotu badań, osobno te, które przyczyniają się do jednoznacznego odczytania celów badań.

W tym miejscu mała dygresja – otóż, w trakcie studiowania rozdziałów wyznaczających ramy teoretyczne badań brakowało mi jednoznacznych stwierdzeń, które z przedstawionych tam określeń i pojęć Autorka zastosuje w swoim programie badawczym.

Po uważnym przestudiowaniu tego rozdziału stwierdzam, że wplecenie wybranych ustaleń terminologicznych do programu badań było dobrą decyzją. Dowodzi troski o zachowanie ciągłości naukowej i jednoznaczności w tworzeniu dowodów naukowych. Dzięki temu Autorka mogła wyczerpująco i czytelnie przedstawić przedmiot badań oraz precyzyjnie określić główny cel badań¹ i cztery cele szczegółowe².

Przed prezentacją badanych problemów Autorka wyjaśnia, że cytuję... *Zgodnie z przyjętymi w literaturze założeniami w badaniach zrealizowanych w paradygmacie ilościowym należy sformułować problemy badawcze oraz odpowiadające im hipotezy przeznaczone do testowania*. Dlatego kolejno formułuje:

- ✓ cztery główne problemy badawcze³ i rozpisuje je na problemy szczegółowe;

---

¹ Celem głównym jest – cytuję... *określenie zmian, jakie mogą zajść w wyniku zastosowania Wideotreningu Komunikacji zarówno u rodzica, jak i u dziecka w obszarze porozumiewania się.*

² Celami szczegółowymi są – cytuję... 1) ustalenie, pod względem których elementów komunikacji zastosowanie Wideotreningu Komunikacji usprawniło porozumiewanie się rodziców z dziećmi o zaburzonym rozwoju, 2) ustalenie ocen rodziców dotyczących zastosowania Wideotreningu Komunikacji w ich rodzinach oraz wpływu zastosowania tej metody na rozwój dziecka i własne kompetencje rodzicielskie, 3) ustalenie oceny trenerów dotyczącej wpływu Wideotreningu Komunikacji na zachowanie i zdolności komunikacyjne dzieci, 4) sformułowanie praktycznych wniosków odnośnie do usprawniania porozumiewania się rodziców z dziećmi o zaburzonym rozwoju.

³ Autorka sformułowała je następująco:

- ✓ Jakie zmiany w interakcjach komunikacyjnych rodziców z dziećmi wystąpiły w wyniku zastosowania *Wideotreningu Komunikacji*?
- ✓ Jak rodzice oceniają wpływ *Wideotreningu Komunikacji* na rozwój dzieci i własne kompetencje rodzicielskie?

- ✓ hipotezy, odpowiednio do głównych problemów, badane zmienne oraz ich wskaźniki;
- ✓ uzasadnia dobór metod i szczegółowo je omawia.

Chwałę Autorkę za precyzję przedstawiania tych głównych filarów programu badań. Dobrze oceniam sposób określenia osób objętych badaniami, chociaż dane liczbowe zawarte w tabelach 9, 10, 11, 12, 13 i 14 są już częścią wyników badań. Wczytując się w tekst rozprawy, dostrzegłam jednak sens tej decyzji. Umożliwiło to Autorce prezentację etapów badań i miejsca gdzie były one realizowane. W opisie etapów badań Autorka podaje szczegółowe informacje dotyczące stosowanych metod. Dzięki temu precyzyjnie opisuje procedury badawcze realizowane w każdym z czterech etapów badań.

Moje wątpliwości dotyczą ustaleń znajdujących się na pięciu ostatnich stronach rozdziału zatytułowanego obecnie *Metodologiczne założenia badań własnych*. Są to – w mojej ocenie - ważne wyniki badań i dlatego być może powinny być umieszczone w następnym rozdziale. Proszę więc Autorkę, aby wyjaśniła sens umieszczenia ich w prezentacji etapów badań.

Ostatni obszerny rozdział recenzowanej rozprawy jest zatytułowany *Wyniki badań własnych*. W pierwszej części tego rozdziału Autorka przedstawia ustalone zmiany w porozumiewaniu się rodziców z dziećmi o zaburzonym rozwoju pod wpływem zastosowania *Wideotreningu Komunikacji*, wraz z ich analizą porównawczą. W drugiej części rozdziału omawia oceny metody *Wideotreningu Komunikacji* sporządzone przez rodziców, którzy korzystali z tej metody. W końcowej części omawianego rozdziału Autorka:

- ✓ przedstawia wyniki przeprowadzonych badań, konfrontując je z dotychczasową wiedzą o przydatności metody *Wideotreningu komunikacji* w kształtowaniu kompetencji społecznych dorosłych;
- ✓ przedstawia wnioski z przeprowadzonych badań możliwe do zastosowania w praktyce pedagogicznej.

Taka konstrukcja rozdziału respektuje postanowienia badawcze Autorki opisane w czterech głównych problemach badawczych i umożliwia falsyfikację przyjętych hipotez.

Ponieważ nawet syntetyczne przedstawienie ustaleń zawartych na 74 stronach tego rozdziału zajęłoby więcej niż kilka stron, poprzestanę w recenzji na ocenie tego, w jaki sposób Autorka określiła zmiany, jakie zaszły w porozumiewaniu się rodziców z dziećmi w wyniku zastosowania metody *Wideotreningu komunikacji* oraz ocenę rodziców dotyczącą stosowania tej metody w kształtowaniu ich umiejętności porozumiewania się niepełnosprawnym

-
- ✓ Jak trenerzy oceniają wpływ *Wideotreningu Komunikacji* na zachowanie i zdolności komunikacyjne dzieci?
  - ✓ Jakie wnioski odnośnie usprawniania porozumiewania się rodziców z dziećmi o zaburzonym rozwoju można sformułować po zastosowaniu *Wideotreningu Komunikacji*?

dzieckiem. Następnie skupię się na ocenie dyskusji wyników badań oraz wnioskach dla praktyki pedagogicznej.

Problem zmian w porozumiewaniu się rodziców z dziećmi w następstwie zastosowania Wideotreningu Komunikacji

Zmiany te Autorka ustaliła - zgodnie z listą wskaźników opisanych a ramach badanej zmiennej - stosując złożoną procedurę analizowania rejestrowanych na taśmie filmowej zachowań w procesie porozumiewania się rodziców z dziećmi. Część tej procedury omówiła prezentując etapy badań, część prezentuje w tym rozdziale łącząc ją z wynikami badań. Następnie porównuje zmiany w porozumiewaniu się rodziców z dziećmi zachodzące w następstwie zastosowania *Wideotreningu Komunikacji*.

Wysoko oceniam **prezentację uchwyczonych aktywności w komunikowaniu się rodziców z dziećmi** (s.124-144). Autorka zadziwiająco dobrze poradziła sobie z przełożeniem informacji jakościowych - zabranych w trakcie obserwacji - na poziom danych liczbowych. Dzięki temu mogła korzystać z narzędzi, które zwykło się nazywać statystycznymi.

Chwałę też Autorkę za porządek i precyzję w przedstawianiu danych w zakresie wskaźników interakcji rodziców z dziećmi, z uwzględnieniem oceny kompetentnych sędziów. Trzeba znakomicie orientować się naturze niewerbalnego i werbalnego porozumiewania się dorosłych z małństwem, aby uchwycić korzystne zmiany w zakresie: miłego wyrazu twarzy, uśmiechu, miłego tonu głosu, kontaktu „twarz w twarz”, podążaniu za wzrokiem dziecka, mówieniu „tak” i nazywaniu potwierdzającym, wyczekiwaniu na reakcję dziecka, przyłączaniu się do działań dziecka, dopasowaniu tempa ruchów do ruchów dziecka, a także naprzemienności działania. Dane dotyczące występowania tych wskaźników w zachowaniu rodziców w trakcie stosowania metody *Wideotreningu komunikacji* są zwarte w 18-stu tabelach i w 15-tu rysunkach (od nr 12 do nr 27). Pod tabelami i rysunkami podana jest interpretacja zawartych w nich wielkości.

Analiza porównawcza zmian w porozumiewaniu się rodziców, które zaszły w następstwie stosowania metody *Wideotreningu komunikacji*, znajduje się na następnych 30 stronach (od 144 do 174). Dane liczbowe umożliwiające analizę porównawczą są przedstawione w 9 tabelach, 2 rysunkach oraz 17 rysunkach opracowanych w formie wykresów liniowych. Chwałę Autorkę także za to, że dane przydatne w analizie porównawczej przedstawia:

- ✓ w wymiarze ogólnym zawierającym zestawienia zbiorcze w dwóch tabelach (nr 19 i 20) i dwóch rysunkach (nr 28 i 29) wraz z interpretacją ustalonych zależności;
- ✓ oraz w wymiarze konkretnym, z uwzględnieniem tzw. *systemów interakcyjnych* z opisem zmian w interakcjach konkretnych rodziców oraz ich dzieci. Dane zawarte są w siedmiu tabelach (od 21-szej do 27-mej) i w siedemnastu rysunkach opracowanych w formie wykresów (opatrzonych numerami do 30 do 47). Pod tymi tabelami i rysunkami znajduje się interpretacja danych i stwierdzonych zależności.

Z tak przeprowadzonej analizy porównawczej w wymiarze ogólnym i konkretnym wynika, że zastosowanie metody *Wideotreningu komunikacji znacząco i korzystnie zmienia sposób komunikowania się rodziców z niepełnosprawnym dzieckiem w zakresie rozpatrywanych wskaźników. Oznacza to, że hipoteza dotycząca oceniania przez trenerów wpływu Wideotreningu Komunikacji na zachowanie i zdolności komunikacyjne dzieci, potwierdziła się: trenerzy Wideotreningu Komunikacji pozytywnie ocenili wpływ Wideotreningu Komunikacji na zachowanie i zdolności komunikacyjne dzieci.*

Wartością dodaną tej metody jest możliwość niedyrektywnego kształtowania umiejętności dorosłych: unikanie pouczania i moralizowania na rzecz rozwijania wrażliwości społecznej rodziców, tak ważnej w tworzeniu wzajemnego przywiązania.

Zastosowanie metody *Wideotreningu Komunikacji* w ocenach rodziców

W tej części rozdziału piątego Autorka omawia informacje zebrane metodą ankiety skierowanej do rodziców, którzy posługiwali się metodą *Wideotreningu Komunikacji*. W pierwszej części ankiety rodzice byli pytani o dane personalne. Autorka omówiła je w charakterystyce stosowanych metod oraz w rozdziale opisującym badaną grupę.

W drugiej części ankiety rodzice byli proszeni o ocenę wpływu metody *Wideotreningu Komunikacji* na zachowanie dziecka oraz na ich własne kompetencje rodzicielskie. Były to dwa pytania otwarte oraz pytania zamknięte z jednokrotnym wyborem. Odpowiedzi na pytania zamknięte (pytanie 7, 8 i 9 oraz pytania od 11-tego do 19-tego) zostały przedstawione w formie wykresów kołowych (rysunki od 48 do 79). Natomiast informacje zebrane w odpowiedziach na pytania otwarte (pytanie 6 i 10) są omówione w końcowej części tego podrozdziału oraz w podrozdziale zatytułowanym *Dyskusja wyników badań*. Proszę Autorkę, aby wyjaśniła mi czym się kierowała przenosząc część wyników tych badań oraz ich interpretację do *Dyskusji wyników badań*.

Podrozdział ten kończy się stwierdzeniem, że hipoteza dotycząca oceniania przez rodziców wpływu *Wideotreningu Komunikacji* na rozwój dziecka i własne kompetencje rodzicielskie potwierdziła się: *Rodzice pozytywnie ocenili wpływ Wideotreningu Komunikacji na rozwój dzieci i własne kompetencje rodzicielskie.*

Dyskusja wyników badań

Na początku Autorka informuje – i słusznie - w których częściach rozdziału zawierającego wyniki badań znajdują się odpowiedzi na pytania badawcze przedstawione w programie badań i weryfikacja przyjętych hipotez. Następnie, omawiając wyniki dotyczące badanych zmiennych, przytacza istotne statystycznie różnice między pierwszym a ostatnim nagraniem

sposobów komunikowania się rodziców z dziećmi⁴ w zakresie wskaźników pierwszej badanej zmiennej i stwierdza, że ... *Wiedotrening Komunikacji jest metodą rzetelną, czyli faktycznie uczącą tego, do czego został zaprojektowany*. Następnie podaje dane statystyczne dotyczące wskaźników drugiej zmiennej⁵ stwierdzając, że dowodzą one ... *utrwalenia się pożądaných zmian interakcyjnych, w wyniku czego nastąpiła pozytywna zmiana w relacji rodzice–dziecko, a także w samym dziecku*.

Odnosząc się do hipotezy przewidującej, że rodzice dzieci o zaburzonej rozwoju pozytywnie ocenią zastosowanie *Wiedotreningu Komunikacji* Autorka stwierdza, że ... *w zdecydowanej większości badani rodzice ocenili, że Wiedotrening Komunikacji miał znaczący, pozytywny wpływ zarówno na rozwój dziecka, jak i na wzrost kompetencji rodzicielskich*.

W dyskusji Autorka rozpatruje stosowane metody i techniki badawcze⁶ z perspektywy subiektywności *versus* obiektywności zastosowanej metody *Wiedotreningu Komunikacji*. Wskazuje, w których podrozdziałach znajdują się ustalenia dotyczące zobiektywizowanej oceny skuteczności metody przeprowadzonej przez sędziów kompetentnych, trenerów i przez rodziców. Przedstawia też konkretne ustalenia badawcze potwierdzające obiektywność i skuteczność tej metody w kształtowaniu - w niedyrektywny sposób - umiejętności komunikowania się rodziców z małymi dziećmi i wspomaganie ich w rozwoju psychoruchowym.

Chwałę Autorkę za to, że rozszerza konfrontację wyników swoich badań z ustaleniami psychologów i pedagogów zajmujących się metodą *Wiedotreningu Komunikacji*. Wyjaśnia bowiem dlaczego metoda ta umożliwi rodzicom wgląd:

- w własne możliwości kształtowania niewerbalnego i werbalnego porozumiewania się z dzieckiem o zaburzonej rozwoju;
- budowanie poczucia bezpieczeństwa, wzajemnego zaufania i zwyczajnej radości ze wspólnego przebywania i współdziałania, a w dalszej kolejności wzajemnego przywiązania dziecko – rodzice.

---

⁴ Istotnie statystycznie różnice zostały stwierdzone w zakresie następujących wskaźników: „kontakt wzrokowy” ($p=0,0284$), „podażanie za wzrokiem dziecka” ($p=0,0010$), „przyłączanie się do działań dziecka” ($p=0,0039$), „dopasowanie tempa ruchów do ruchów dziecka” ($p=0,0045$) oraz zmiennej dodatkowej „trafność reakcji rodzica” ($p=0,0071$).

⁵ Dotyczy to zmiennej „dostrajanie się do zachowania dziecka”. Autorka stwierdza że ...istotnie statystycznie wyższe są te wskaźniki, które wymagają od rodzica ważnych zmian w posiadanych kompetencjach rodzicielskich oraz postawach względem dziecka. Co więcej, są to wskaźniki złożone, trudne do kontrolowania, które najpełniej wyrażają bliski, pozytywny kontakt z dzieckiem sprzyjający rozwojowi bezpiecznego przywiązania. Wśród tych wskaźników wydaje się brakować jedynie „kontaktu twarzą w twarz”, ale ta kwestia była dyskutowana we wcześniejszych podrozdziałach. Z kolei istotnie statystycznie wyższa była wartość „kontaktu wzrokowego” w pierwszej grupie zmiennych „obdarzenie dziecka uwagą”

⁶ Chodzi o obserwację standaryzowaną, procedurę ocen sędziów kompetentnych, ankietę zawierających zarówno pytania zamknięte, jak i otwarte.

Uzyskane wyniki – zdaniem Autorki, także moim - są wartościowe także z tego powodu, że większość dzieci uczestniczących w badaniach, miało diagnozę zaburzeń autystycznych lub mózgowego porażenia dziecięcego. W powszechnej opinii – także pedagogów specjalnych - zaburzenia te wymagają zastosowania metod behawioralnych, gdyż bardzo trudno korygować zachowania dzieci i uzyskiwać efekty w rozwoju psychoruchowym. Temu przekonaniu przeczą wyniki badań zrealizowanych przez Autorkę przedstawione w recenzowanej rozprawie.

W tym podrozdziale Autorka konfrontuje także – bo tego wymaga dyskusja naukowa- wyniki swoich badań z ustaleniami autorów, którzy wcześniej zajmowali się stosowaniem metody *Wideotreningu Komunikacji*.

Chcę podkreślić że taka konfrontacja wymaga sporej dojrzałości naukowej i Autorka się nią wykazała. Szkoda tylko – zapewne z nadmiernej skromności – że nie określiła choćby w kilku zdaniach, co wnoszą Jej badania do pedagogiki specjalnej. To, że wnoszą wiele – jestem głęboko przekonana. Dlatego namawiam Autorkę, aby - po tak obiecującym pierwszym kroku w kierunku nauki - skupiła się na tym w dalszej działalności.

Reasumując - **dysertacja Pani magister Marii Magdaleny Stec zawiera oryginalne ujęcie i poprawną realizację problemu zawartego w tytule, dowodzi też umiejętności prowadzenia samodzielnej pracy badawczej. Tym samym spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) w zw. z art.179 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższymi nauce (Dz. U. z 2018r. poz. 1669).**

Ponieważ – jak już zaznaczyłam na początku recenzji - **rozprawa doktorska Pani Marii Magdaleny Stec znacznie przekracza wymagania stawiane doktoratom, wnosząc o przeprowadzenie procedury wyróżnienia rozprawy zatytułowanej *Zastosowanie metody Wideotreningu Komunikacji w usprawnianiu porozumiewania się rodziców z dziećmi o zaburzonym rozwoju* napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja Twardowskiego.**

Edyty Gruszczyk - Kolczyńska

Prof. dr hab. Edyta Gruszczyk – Kolczyńska

Warszawa, sierpień 2023 roku